

ดีบี ดำรงธรรม สำเนียงชาววังสู่ชาวบ้าน

DB DamromgTham คืองานอนุรักษ์แบบอักษรประดิษฐ์ไทย ในปี พ.ศ.๒๕๖๕ ที่งดงามล้ำค่า ให้กลับมาอยู่ในรูปแบบ ตัวพิมพ์ดิจิทัลในปี พ.ศ.๒๕๕๔

Among the many children of King Mongkut, Prince Naris was a royal scion whose exceptional works in traditional architecture, drawing, painting, graphic design and typography did much to revitalize Siam's artistic heritage. His achievements in these disciplines were so outstanding that they earned him a sobriquet of "the Master Craftsman of Siam."

DB DamromgTham is inspired by the hand-written type, designed by Prince Naris in 1922, which adorned a chanting shield made to commemorate the 60th birthday celebrations of Prince Damrong in that same year. The type featured broad and upright letters with a contemporary look. Some of the terminals took the form of short diagonal slabs, while the stroke ends tapered to a slight curve resembling a brush stroke. A distinguishing feature is the corner loop in the character "ด". While all of the glyphs found on the said chanting shield have been retained, slight adjustment was necessary for their inclusion in the new DamromgTham face. The characteristic corner loop is incorporated in the design of all similar letterforms; and the corner loops of u and m scaled down in order to avoid visual clashes with it.

กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์
พระชันษา ๒๒ ปี

ในบรรดาพระราชโอรสทั้งหมดของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีอยู่พระองค์หนึ่งที่ทรงมีพระอัจฉริยภาพในเชิงศิลปะหลายแขนง ทั้งงานสถาปัตยกรรม, ประติมากรรม, เขียนภาพ, ออกแบบนิเทศศิลป์, งานประยุกต์-ศิลป์, งานอักษรศิลป์ ฯลฯ. พระราชโอรสพระองค์นี้คือ *กรมพระยานริศฯ* ผู้มีบทบาทอย่างสูงต่อการศิลปกรรมของชาติ. ทรงมีโอกาสทำงานศิลปะชิ้นสำคัญๆ ถวายรับใช้พระเจ้าแผ่นดินสยามถึง ๓ รัชกาล จนได้รับฉายาในหมู่เจ้านายสมัยนั้นว่า 'นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม'.

ศาลปัดครุฑค้ำธรรม
ภาพจากหนังสือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ "สมเด็จพระครู" นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม โดย รศ.สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ถ้าเอาเฉพาะผลงานด้านอักษรศิลป์เด่นๆ ของ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เท่าที่ผมเคยศึกษามา พบว่าส่วนใหญ่จะมีลักษณะร่วมประการหนึ่งคือ เขียนด้วยปากกาปากแบนหรือฟู่กันปากแบน ไม่ว่าจะป็นหัวปากหนังสือ, บนศาลปัดครุฑครอง ไปจนถึงผนังบนหน้าบันในงานสถาปัตยกรรมไทย. อักษรแบบนี้ใช้กันอย่างแพร่หลาย ต่อมายังช่วงพื้นบ้านเกิดวิวัฒนาการคลี่คลายกลายเป็นแบบตัวอักษรวิจิตรศิลป์หลายสไตล์ แต่ยังคงเรียกกันในหมู่ช่างเขียนว่า ตัวอักษรกรมพระยานริศฯ หรือ แบบไทยนริศ.

ตนบพมท

DB Ribbin Medium
ลูกหลานตัวเขียนแบบไทยนริศ เส้นหน้าจะบิดโค้งทุกตัว ยกเว้น ม เป็นเส้นตั้งซึ่งเข้ากับขมวดม้วนได้ดีกว่า.

แต่แบบอักษรนี้พระหัตถ์ที่งดงามจับใจผมเป็นพิเศษ กลับเป็นแบบค่อนข้างเรียบง่ายที่เขียนเป็นคำบาลี ๔ บรรทัด บนหน้าศาลปัดครุฑค้ำธรรม พัดครองงานบุญฉลองพระชันษา ครบ ๖๐ ปีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุภาพ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕. แบบอักษรคำธรรมดูทันสมัยกว่าชุดอักษรประดิษฐ์อื่นๆ ลักษณะทั่วไปตัวตั้งตรง น้ำหนักเส้นเป็นแบบค่อนข้างสม่ำเสมอ (ไม่หนักเบาอย่างตัววิจิตรศิลป์) คล้ายตัวเนื้อสมัยนี้ ทว่าซ่อนความวิจิตรตรงความไว้ที่ปลายเส้นอักษรด้วยการทิ้งรอยสะบัดสั้นๆ ของหางฟู่กันปลายแหลมไว้โดยตลอด. จุดเด่นที่น่าสนใจอย่างยิ่งอยู่ที่อักษร ค มีการเขียนเส้นไขว้แบบเลข ๘ จากหัวลงมาปิดตัวขมวดเป็นปมที่บนขนาดเล็กที่เส้นฐาน ซึ่งผมไม่เคยพบในอักษร ค หรือ ค ที่ไหนมาก่อน. จริตของตัว ค นี้เองทำให้ผมมั่นใจว่าน่าจะเป็น jigsaw ต่อเคมมรดก ๔ บรรทัดจากสมเด็จพระครู ให้หวนกลับมาเป็นแบบตัวพิมพ์ดิจิทัลที่อวดคุณค่าความเป็นไทยได้.

ในการอนุรักษ์แบบอักษรคำธรรมให้เป็นพอนท์นั้น งานขั้นต้นของผมเริ่มจากการจัดระบบตัวอักษรจากเท่าที่มีปรากฏให้เราเห็น โดยดูภาพรวมคือ ลักษณะเส้นบนเส้นล่างของตัวอักษร, ลักษณะหัวของอักษร. เมื่อจัดระบบโครงสร้างหลักของตัวที่มีอยู่เสียใหม่จนเสร็จเรียบร้อย ก็จะได้หลักการออกแบบตัวที่เหลือจนครบ. จากนั้นงานขั้นสุดท้ายคือการไล่เก็บรายละเอียดการสะบัดปลายหางต่างๆ.

พิจารณาที่เส้นบนของตัวอักษรคำธรรม จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นเส้นโค้ง ยกเว้น อ และ ร เพียง ๒ ตัวที่มีเส้นบนเป็นเส้นนอนราบ. เส้นบนโค้งถือเป็นลักษณะเด่นที่ดูร่วมสมัยและพัฒนาต่อยอดไปเป็นตัวเนื้อได้ง่าย ผมจึงเลือกใช้เส้นบนแบบโค้ง. ตัว อ สามารถยืมเส้นบนของ ล ส่วน ร มีสระ โ และ ๓ เป็นต้นแบบให้หยิบใช้. แต่เมื่อพิจารณาที่เส้นล่าง กลับพบว่าเป็นตัว อ (อีกแล้ว) ที่มีเส้นล่างโค้ง ขณะที่ตัวอื่นๆ คือ บ, ป, ย, ๓ (ไล่ตามลำดับที่ปรากฏบนศาลปัดครุฑ) ล้วนมีเส้นล่างแบนราบเสมอเส้นฐาน. ถ้ามองในแง่อักษรประดิษฐ์เพียง ๔ บรรทัด ถือว่า อ กลมกลืนได้เป็นอย่างดีกับอักษรทั้งชุด อีกทั้งตำแหน่งที่อยู่ของ อ ทั้ง ๒ ตัวก็ข้างเป็นเหตุ

น ในดวงใจ

ตราสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานของสมเด็จพระครู
น ย่อมมาจาก 'นริศ' ส่วนดวงใจ มาจากพระนามเดิม
'พระองค์เจ้าจิตรเจริญ'

กขชคดตขฉชฌฉญฎฏฐทฒณดตถ
ABCDEFGHIJKLMN OPQRSTUVWXYZ
กขชคดตขฉชฌฉญฎฏฐทฒณดตถ
ABCDEFGHIJKLMN OPQRSTUVWXYZ

DB DamrongTham (Regular, Bold)

ทธนบปฝฝพพฝภมยรฎลฎทศษสทพอย
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
ทธนบปฝฝพพฝภมยรฎลฎทศษสทพอย
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz

๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙
0123456789
๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙
0123456789

แบบร่างคาลปัตรพัทธำรงธรรม

ภาพจากปกหนังสือ 'ศิลปะการ' ฉบับปีที่ ๒ เล่ม ๒
กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๑

บังเอิญ คือ ตัว อ แถวบนอยู่ระหว่าง ส (ซึ่งมีหางคั่นกลางกับ
อ) และ ก (ซึ่งบังเอิญเขียนไม่โค้งเท่าตัวที่อยู่ในแบบร่าง)
และตัว อ แถวล่างก็อยู่ระหว่างสระ ะ (ซึ่งไม่มีเส้นบน) และ ค
ซึ่งเส้นบนเป็นหยักพอดี จึงแทบสังเกตไม่เห็นความผิดปกติ
ใดๆ ในตัว อ. แต่ถ้ามองในแง่การนำมาทำเป็นตัวพิมพ์แล้ว
อักษร อ และ ย มีโอกาสใช้ร่วมขีดติดกันอยู่บ่อยๆ ทั้งในรูป
พยัญชนะต้น (เช่น อยู่, อย่า) และรูปตัวสะกด (เช่น บ่อย,
เรื่อย). เส้นล่างของ อ และ ย จึงไม่ควรแตกต่างกัน. ดังนั้น
จึงควรปรับ อ ให้มีเส้นล่างตรงเหมือน ย และ บ, ป, ฎ ฯลฯ
เพื่อรักษาภาพรวมของเส้นฐานอักษรต้นแบบไว้.

เมื่อพิจารณาที่ตัวอักษร ส่วนใหญ่เป็นแบบหัวเปิดเฉียง
มีแบบหัวกลมทึบแทรกอยู่ด้วยเพียงส่วนน้อย จึงขึ้นอยู่กับ
ความคิดเห็นว่าจะเลือกหัวแบบไหนดี. ดูจากภาพถ่ายต้นฉบับ
จะเห็นได้ชัดว่าคุณค่าของอักษรชุดนี้อยู่ที่การลงฟุ้งกันเขียนสี
(แม้ว่าจะมีเส้นร่างอยู่ก่อนก็ตาม) แน่แน่นอนว่าหัวแบบเปิดเฉียง
เขียนง่ายเป็นธรรมชาติกว่าหัวแบบกลมทึบ จึงเลือกใช้แบบ
หัวเฉียงทั้งหมด โดยลทอนส่วนคลื่นที่หัว (แบบหางตัว น ใน
ดวงใจ ตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ของสมเด็จพระครู) และ
ทำให้ฟุ้ง เพื่อจะได้ไม่เย็นแหลมแข่งกับปลายหางส่วนอื่นๆ.

อักษร ค นั้นสามารถเป็นต้นแบบของสมาชิกตัวคล้าย
ของมัน ไม่ว่าจะเป็น ค, ก เพียงแค่ตัวมันเองต้องปรับหัว
ให้ยาวออกมาชัดเจนไปเลยว่าเป็น เต่า หรือ คน กันแน่.
อักษร น, ม ถูกปรับขมวดม้วนเดิม (ที่กลมทึบอยู่แล้ว) ให้
เล็กลงจนดูเข้ากับ ก, ค, ค.

อักษรอื่นที่ไม่ปรากฏให้เห็นในคาลปัตรนั้นมีวิธีออกแบบ
ต่างกันไป. ตัว พ, ฎ, ฐ และ ฑ อาศัยขมวดปมแบบ ค
มาต่อยอดได้. ตัว ข ใช้วิธีหาจุดจากอักษร ช ในงานชิ้นอื่นๆ
ของสมเด็จพระครู พบตัว ข แบบที่เขียนจากหัวไปเส้นหลังอ้อมลง
ฐานมาเส้นหน้า แล้ววกโค้งขึ้นไปทางหลังเป็นหางซึ่งเหมือน
ช ของตัวเนื้อบริดเลย์ไปจนถึง 'ทอมโลท์' (คนคุ้นในชื่อ UPC
Cordia) ที่ออกแบบโดยอาจารย์ทองเค็ม เสมรสสุต. ผมจึงนำ
ข แบบนี้มาปรับหัวปรับหางให้เข้าชุดกัน โดยไม่มี
หยอกจะงอยแหลมที่ด้านหน้าของเส้นล่างให้เหมือนตัว บ, ป
ต้นแบบ. จุดที่ ข ต่างไปจาก บ, ป คือเส้นหน้าที่ผมเขียน
ให้เฉียงสอดเข้าฐานแทนที่จะเป็นเส้นตั้ง.

หวาน เพิ่ม

ส่วนตัว ห นั้นถ้าไม่คิดอะไรมากก็แค่ทำเส้นหน้าให้ตั้ง
ตรงแบบ ท แล้วขมวดปมทึบแบบ น, ม. แต่หากพิจารณาตาม
หลักการผสมคำแล้ว ห มีที่ใช้น้ำอักษรค่าในคำจำนวนมาก
เพื่อช่วยในการผันเสียงวรรณยุกต์ ทั้งผันเสียงเอกในคำตาย
เช่น หลง, หลม, หวาน ฯลฯ หรือผันเสียงจัตวาในคำเป็น
เช่น หลง, หลม, หวาน ฯลฯ. ถ้าเราลองเขียน ห ตามด้วย
อักษรค่าที่ร่วมกันได้ดู เช่น หงา, หนาม, เหมือน, หยาบ, หรู,
หลาก, หวาน ฯลฯ เราจะพบว่าอักษรค่าในแบบตัวพิมพ์
ชุดนี้จะประกอบด้วยเส้นตั้งตรงเป็นส่วนใหญ่ (ยกเว้นตัว ล
มีเส้นหน้าโค้ง). ถ้าเราใช้ ห แบบเส้นหน้าตรงจึงผสมเข้าไปอีก
ย่อมเป็นการลทอนความพลิ้วไหวไปไม่น้อย ผมจึงเลือก ห
ที่เส้นหน้าเขียนปิดตัวแบบอักษรนริศ ทั่วๆ ไปมาใช้ ซึ่งช่วย
ให้งานโดยรวมดูละเอียดขึ้นได้. ความรู้ด้านอักษรวิธีทำให้เรา
คาดเดาความน่าจะเป็นของหน้าคำแต่ละคำที่ร้อยเรียงกัน จึง
สามารถนำมาใช้ประกอบการออกแบบได้.

ไม่มีกฎตายตัวใดๆ ในงานออกแบบ. นอกจากตัว ห
ที่เส้นหน้าไม่เหมือนเพื่อนฝูงของมันแล้ว การขมวดม้วนของ
ตัว ฮ ก็เช่นกัน ถ้า ข ขมวดม้วนเล็กๆ เป็นปมทึบแบบ พ
คงดูโล่งๆ แปลกพิลึก ผมจึงคงการขมวดหางแบบมีช่องว่าง
เหมือนตัวเนื้อมาตรฐานไว้.

เมื่อเขียนอักษรได้ครบทุกตัวแล้ว รายละเอียดขั้นตอน
สุดท้ายที่ต้องพิจารณา คือ ทิศทางการสะบัดของปลายเส้น.
สังเกตปลายเส้นโค้งของอักษรคำธรรม เมื่อบรรจบฐาน
จะสะบัดไปด้านหน้าเสมอ ยกเว้นตัว อ ที่ฐานโค้ง และ
เส้นกลางตัว ณ บนที่เฉียงหักหลบหัวกลมไปด้านหลัง.
เช่นเดียวกับ ปลายเส้นคั้งของตัว บ และตัวอื่นๆ ที่หาง
สูงเสมอ บ ทุกตัวล้วนสะบัดไปด้านหน้า ยกเว้นเพียง

สระ ะ ตัวเดียวที่สะบัดไปด้านหลัง ทำให้ยื่นได้สมดุลดีกว่า.
ตัว น, ณ คล้ายสระ ะ ตรงที่ส่วนยื่นเลยหลังออกไป จึงควร
เปลี่ยนหางสะบัดไปด้านหลังแบบสระ ะ แทน. ตัว พ
มีเส้นหยักกลางอยู่สูง ถ้าแก้สะบัดหางเดิมไปด้านหลังแทน
จะช่วยเพิ่มพื้นที่ภายในให้ดูโปร่งได้สมดุลคล้ายขาติกว่า.
เช่นเดียวกับหาง ข ที่ออกแบบขึ้นมาใหม่ก็สะบัดหางไป
ด้านหลังเพื่อช่วยเปิดช่องว่างด้านบนไม่ให้ดูทึบเกินไป.

ในชุดอักษรโรมันของแบบตัวพิมพ์คำธรรมเป็นการ
เขียนขึ้นใหม่โดยอาศัยอักษรคำธรรมของสมเด็จพระครูเป็นครู.
เฉพาะในตัวเลขอารบิก ผมจงใจขออนขมวดปมแบบตัว ค
ไว้ในเลข 2, 3, 4 และ 7 เป็นพิเศษ. โครที่รังเกียจเลขไทย
(ทั้งที่บรรจงออกแบบใหม่ให้ใช้แล้ว) ก็ต้องเจอจริตไทย
ในเลขอารบิกอยู่ดี!

น้ำหนักแรกที่ทำเสร็จออกมาเป็นตัวอย่างหน้า
ตามต้นแบบ ส่วนชุดตัวบางมีน้ำหนักใกล้เคียงกับเส้นร่าง
ผีพระหัตถ์เค็ม. ความพลิ้วไหวในความเรียบง่ายทำให้ชุด
ตัวพิมพ์นี้ใช้ได้กว้างขวาง จากงานพระราชพิธีถึงงานประเพณี
พื้นบ้าน จากป้ายวัดวาอาราม, โรงเรียน ไปจนถึงร้านค้า ฯลฯ.
เป็นการถ่ายทอดอีกหนึ่งสำเนียงชาววังของสมเด็จพระครูสู่ชาวบ้าน
นอกเหนือไปจากตัวเขียนแบบไทยนริศที่ช่างเขียนรุ่นเก่าทำมา
ก่อนผมนานแล้ว.

ชื่อฟอนท์ DB DamrongTham ตั้งชื่อตามคาลปัตร
พัทธำรงธรรม เพื่อแสดงที่มาของตัวอักษรประดิษฐ์
อีกทั้งความหมายของ 'คำธรรม' ยังลึกซึ้งสอดคล้อง
กับสถานการณ์บ้านเมืองทุกวันนี้เป็นอย่างยิ่ง. เสมือนเครื่อง
เตือนสติข้าราชการนักการเมืองทั้งหลาย ให้ยึดพระราชดำรัส
ของในหลวงในวันที่ยกเครื่องราชสมบัติว่า 'เราจะครอง
แผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม'
เป็นแบบอย่างในการทำงาน.

ถ้าคนไทยช่วยกันคำธรรมถูกต้องชอบธรรม
ของบ้านเมืองไว้ได้ เมืองไทยนี้แหละสวรรค์บนดิน
ของคนทั้งโลก!